

Inhoud

Een nieuwe Kamer, een nieuwe aanpak

Clusters versterken

Transport en logistiek
Zorg en medisch
Bouwen en ontwerpen
Financiële en adviesdiensten
Food en agribusiness
ICT en media
Metaal en maakindustrie

Vestigingsklimaat verbeteren

Ruimte
Bereikbaarheid
Ondernemerschap
Innovatie
Arbeidsmarkt

Een nieuwe Kamer, een nieuwe aanpak

In Nederland zijn twaalf Kamers van Koophandel. Hun opdracht is zich, samen met ondernemers en werknemers in de regio, sterk te maken voor én te werken aan een voorspoedige economische ontwikkeling.

Sinds januari 2008 is de Kamer van Koophandel Midden-Nederland één van deze twaalf KvK's. Wij zijn een optelsom van de kwaliteiten van de vroegere Kamers Rivierland en Utrecht en staan voor het bedrijfsleven in onze regio klaar met: gebruiksvriendelijke toegang tot het handelsregister, een breed programma van voorlichting en informatie en doelgerichte acties voor een optimaal vestigingsklimaat en het stimuleren van ondernemerschap.

Over die laatste twee taken gaat dit boekje. We laten u graag zien wat onze visie is op de middellange termijn, ongeveer voor de komende tien jaar. We kijken zo ver vooruit om jaarlijks een goed actieplan te kunnen maken. In dit Vizier – onze economische visie op de toekomst – willen we ons vooral richten op thema's en acties waarvan ondernemers zeggen: ja, dát levert aantoonbare meerwaarde! Overigens zijn niet alle acties nu al concreet benoemd en van een datum voorzien. Dat gebeurt in de jaarlijkse actieplannen.

Investeren en stimuleren

De economie van Midden-Nederland is sterk, maar niet ongevoelig voor de recente economische ontwikkelingen. Natuurlijk is deze moeilijke periode goed doorkomen nu de eerste ondernemersprioriteit. Toch is het zaak nu de voorwaarden voor verdere ontwikkeling op langere termijn veilig te stellen.

Economische ontwikkeling komt niet vanzelf. Dat vraagt om investeren. Investeren in ruimte om te werken, in bereikbaarheid, in toegang tot kennis en research. In de kwaliteit van ondernemerschap én in kansrijke netwerken.

Om ons gebied te versterken hebben we meer bedrijven nodig die exporteren en nieuwe producten en diensten ontwikkelen. In dit Economisch Vizier geven we daarom onze visie op een aantal manieren om de stuwende kracht van de economie en het vestigingsklimaat te versterken, zodat we er in 2020 goed voorstaan.

Focus op clusters

De KvK heeft veel deskundigheid in huis. We kunnen ondernemers en andere organisaties breed van dienst zijn. In het groot, bij de discussie met de overheid over ruimte en bereikbaarheid, en ook in het klein, inspelend op lokale ondernemersvraagstukken. Voor dat laatste kunnen ondernemers altijd terecht bij de accountmanagers.

Samen met ondernemers willen wij de economische agenda voor Midden-Nederland bepalen. Wij hebben geconstateerd dat maatregelen op hardwaregebied – denk aan bereikbaarheid, ruimte voor wonen en werken – noodzakelijk blijven, maar dat we ook samenwerking tussen ondernemers in herkenbare clusters moeten stimuleren. Daarmee willen we de contacten tussen bedrijven verstevigen, onder meer om nieuwe afzetmogelijkheden te verkennen, samen te werken aan innovatieprojecten of om scholing van personeel gezamenlijk op te pakken.

Focus op stuwende clusters betekent natuurlijk niet dat al onze aandacht alleen naar die clusters gaat. Thema's als bereikbaarheid en ruimte voor de detailhandel, versterking van de toeristisch-recreatieve bedrijfstak en de creatieve sector én goede informatie en advies voor ZZP'ers blijven belangrijk. Het betekent wel dat we onze capaciteit gericht inzetten op die activiteiten die ondernemers herkenbare meerwaarde opleveren.

Samenwerking

Dat kunnen wij niet alleen. Een goede samenwerking met VNO-NCW, MKB Nederland en de vakbeweging is onontbeerlijk. Ook zoeken we de brancheorganisaties op om samen op te trekken.

Midden-Nederland is geen eiland. Onze economie is deels afhankelijk van wat er om ons heen gebeurt – in de Rotterdamse haven, in Food Valley Wageningen, rond Schiphol en in Amsterdam, in het knooppunt Arnhem-Nijmegen en in de Brabantse industrie. Het bloed van andere regio's stroomt door onze aderen. We kunnen nieuwe kansen creëren met de informatie, producten en kennis om ons heen. Tegelijk willen we ons economisch potentieel wel in de eigen regio vasthouden.

De overheid zal vaak onze gesprekspartner en de geadresseerde van onze boodschap zijn. Maar de agenda van de overheid bepaalt onze prioriteiten niet. Dat doen onze ondernemers in de regio. Zij bepalen uiteindelijk waarvoor wij onze kennis, deskundigheid en contacten inzetten.

Dit Vizier geeft de focus en de hoofdlijn van ons beleid voor de komende tien jaren weer. Jaarlijks vertalen wij het beleid in concrete acties en projecten in ons jaarplan, waarbij wij steeds ons Vizier evalueren en actualiseren.

Wat willen we?

Hoe ziet de huidige situatie eruit?

Wat gaan we doen?

Wat willen we bereiken in 2020?

- Economische groei, maar: te veel volgend op economische ontwikkelingen
- Op termijn afvlakking
- Congestie van de infrastructuur
- Onvoldoende ruimte voor werken
- Woningtekorten

- Stuwende kracht economie Midden-Nederland versterken door actieve samenwerking in 7 clusters
- Versterking vestigingsklimaat voor 5 thema's
 1. Bereikbaarheid
 2. Ruimte
 3. Ondernemerschap
 4. Innovatie
 5. Arbeidsmarkt

- Duurzame economie
- Voldoende ruimte voor bedrijven
- Minder congestie op wegen
- Meer innovatie
- Meer export
- Benutting potenties beroepsbevolking
- Sterke ondernemersnetwerken
- Sterkere economische profilering

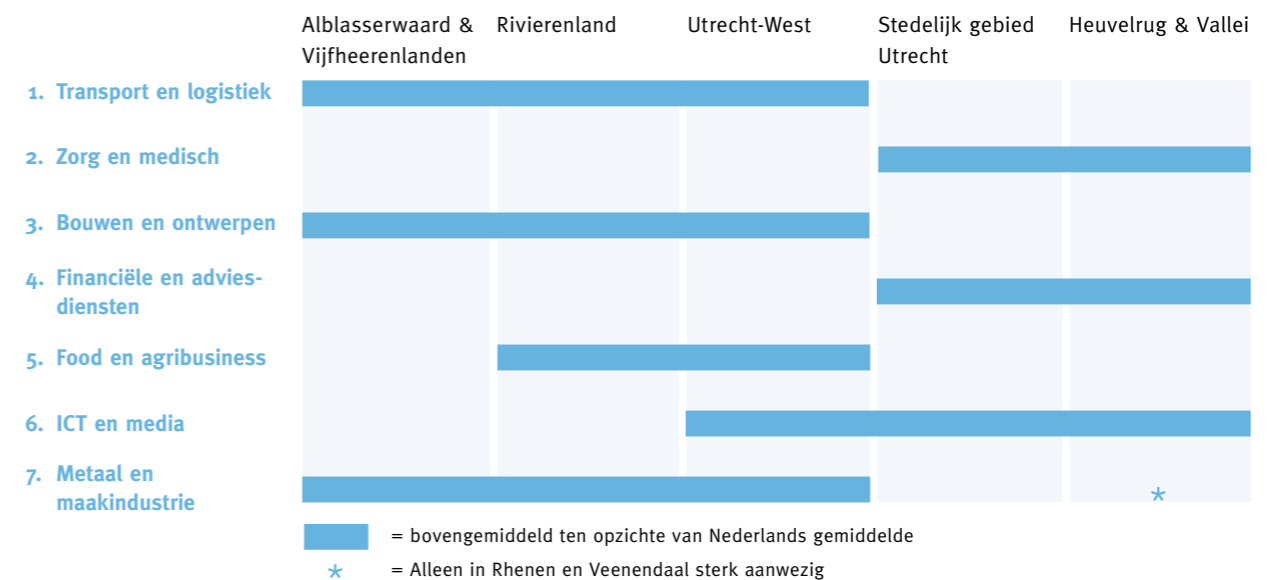
Clusters versterken

Stuwers van onze economie

De Kamer van Koophandel is er voor alle bedrijven en ondernemers, van jong tot oud, van industrie tot detailhandel en in stad en buitengebied. Onze accountmanagers staan klaar voor alle ondernemersvragen en lokale vraagstukken. Daarnaast gaan wij ons voor de langere termijn gericht inzetten op clusters van bedrijven die de regionale economie dragen. Dat doen we omdat zij een belangrijke stuwende functie hebben. In die clusters zitten namelijk veel bedrijven die producten en diensten leveren buiten de regio, en daarmee de economie van Midden-Nederland dragen. Dat maakt ze tot de stuwers van onze economie.

Na onderzoek¹ komen we uit op zeven clusters die in delen van ons werkgebied meer dan gemiddeld voorkomen. Overigens hebben we ook de meningen van ondernemers onderzocht: interviews met 80 ondernemers uit de zeven clusters én 700 ondernemersreacties op de internetpeiling over ons jaarplan 2009 geven aan dat de clusteraanpak aanspreekt.

De zeven clusters zijn:

Daarnaast is uit de interviews gebleken dat in alle clusters vijf thema's belangrijk zijn. Dat zijn ook de hoofdthema's die de kwaliteit van het vestigingsmilieu in Midden-Nederland bepalen: ruimte voor bedrijvigheid, bereikbaarheid, ondersteuning van goed ondernemerschap, innovatie versterken en arbeidsmarktfricties bestrijden. Die thema's bespreken we vanaf pagina 8.

1) Zie Economisch Vizier op Midden-Nederland 2020, Achtergronddocument (oktober 2008).

Clustergericht zullen wij ons voor de volgende doelen inzetten:

1. Transport en logistiek

Doel

- Voldoende capaciteit voor intermodale overslag
- Voldoende ruimte voor logistieke bedrijven bij herstructurering en bij nieuw bedrijfsterrein
- Nieuwe logistieke concepten worden mogelijk (zoals afhaallocaties e-commerce, stadsdistributie)

Type actie KvK

- 3 locaties multimodaal helpen ontwikkelen: Lage Weide, 't Klooster en Biezenburg
- Voldoende bedrijfsterrein met logistieke bestemming
- Ruimtebehoefte in beeld brengen
- Nieuwe concepten in beeld brengen en aangepast overheidsbeleid bepleiten

2. Zorg en medisch

Doel

- Sterke zorgbedrijven
- Passende ruimte voor zorgbedrijven
- Goede netwerken van en voor zorgondernemers

Type actie KvK

- Voorlichten zorgstarters
- Voorlichting over marktwerking aan zorgmanagers
- Ondernemerschap in zorgopleidingen
- Aanpassen bestemmingsplannen
- Planologie van de commerciële zorg (mede) ontwikkelen
- Expertmeetings en netwerkbijeenkomsten tussen zorgsectoren en tussen zorg en overig bedrijfsleven

3. Bouwen en ontwerpen

Doel

- Snelle, creatieve herstructurering van verouderde bedrijfs- en kantoorterreinen
- Innovatief (meervoudig) gebruik van ruimte
- Snellere realisatie bouwprojecten

Type actie KvK

- Expertmeetings met ontwerpers, bouwers en financiers
- Planontwikkeling met gevestigde ondernemers en gemeenten
- Planontwikkeling met gevestigde ondernemers en gemeenten
- Nieuwe PPS-mogelijkheden zoeken en bespreken met ontwerpers, bouwers, financiers en beheerders

4. Financiële en adviesdiensten

Doel

- Nieuwe samenwerking tussen financiële sector, andere bedrijven en publieke sector
- Versterking imago Utrecht als financieel en adviescentrum
- Ondersteuning Utrecht Development Board i.o.

Type actie KvK

- Expertmeetings
- Imagocampagne met gemeente
- Uitvoeringscapaciteit aanbieden

5. Food en agribusiness

Doel

- Rivierenland sluit aan bij Greenport Nederland
- Actieve ketens rond streekproducten
- Versterken ondernemerschap

Type actie KvK

- Bemiddelen tussen agribedrijven en greenport-organisatie
- Overleg met producenten van streekproducten
- Voorlichtingsbijeenkomsten

6. ICT en media

Doel

- Samenwerking binnen het cluster
- Innovatieve samenwerking ICT en media met de kenniscentra
- Glasvezelkabels in heel Midden-Nederland

Type actie KvK

- Expertmeetings
- Expertmeetings
- Lobby bij de overheid en kabelexploitanten

7. Metaal en maakindustrie

Doel

- Regionaal netwerk maakindustrie
- Innovatieve industrie
- Beter publiek én politiek imago industrie

Type actie KvK

- Netwerkevents en expertmeetings
- Projecten met TFI en Syntens
- Goodwillcampagne industrie

Samenvattend komt de ondersteuning van de clusters vooral neer op het bijeen brengen van partijen, platforms bieden voor nieuwe ideeën en samenwerken en bemiddelen tussen partijen, zoals de overheid. Onze traditionele sterke aandacht voor de hardware van de economie – denk aan ruimte voor bedrijvigheid en bereikbaarheid – verschuift voor een deel naar de software van de economie: contacten leggen, netwerken faciliteren.

De bedrijfstak Toerisme en Recreatie is in Midden-Nederland niet bovengemiddeld vertegenwoordigd (in arbeidsplaatsen en toegevoegde waarde) en onvoldoende bovenregionaal georiënteerd om tot de stuwende clusters te worden gerekend. Toch is toerisme, vooral ook (zakelijk) toerisme, in delen van het gebied (Utrecht Centrum, Heuvelrug en Rivierenland) sterk en beeldbepalend aanwezig. Wij zullen deze bedrijfstak terzijde staan om voldoende ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden en voldoende promotionele aandacht te krijgen.

Vestigingsklimaat *verbeteren*

Een goed vestigingsklimaat moet ondernemers faciliteren en stimuleren. Álle ondernemers – zowel in de clusters als in de niet-stuwende bedrijvigheid, zoals de detailhandel en het grootste deel van de recreatie en het toerisme. Voor een goed vestigingsklimaat is actie én visie op langere termijn noodzakelijk. Wat die visie is, leest u hieronder. Onze visie hebben we onderverdeeld in de thema's ruimte, bereikbaarheid, ondernemerschap, innovatie en arbeidsmarkt.

Versterken winkelcentra
Herstructurering bedrijfsterreinen
Nieuwe werklocaties
Gebiedsontwikkeling
Zoekgebied nieuwe werklocaties
Aandacht voor overloopgebieden
Stimuleren meervoudig ruimtegebruik
Hergebruik vrijkomende agrarische gebouwen

Ruimte

De politieke en maatschappelijke bereidheid om nieuwe ruimte in te richten voor bedrijvigheid neemt af. Wij gaan daarom veel energie steken in snellere herstructurering én heruitgifte van verouderde bedrijfsterreinen. Het tempo moet omhoog. De regio moet beter. Alle partijen, publiek en privaat moeten zich committeren. Wij zullen alle partijen daarop aanspreken. Daarnaast besteden we aandacht aan versterking en vernieuwing van winkelcentra in het groot, zoals in Utrecht Centrum, Leidsche Rijn, Nieuwegein, Gorinchem en Tiel, maar ook in kleine kernen.

Nieuwe ruimte om te werken in Midden-Nederland zoals Rijnenburg, Strijkviertel, Medel II, 't Klooster, Woerden, Mijdrecht en Gorinchem Noord, blijft naast die herstructurering noodzakelijk. En op langere termijn, denk aan de komende tien jaar, zijn nog enkele locaties nodig (zie de op de kaart op pagina 20 aangegeven zoekgebieden). Verder gaat speciale aandacht uit naar de mogelijkheden voor hergebruik van vrijkomende agrarische gebouwen.

Rond de grote infrastructuurknooppunten in ons gebied liggen kansrijke mogelijkheden voor integrale ontwikkeling van wonen, werken, groen en recreatie. Tussen Geldermalsen en Tiel bijvoorbeeld, tussen de knooppunten Oudenrijn en Lunetten, in Rijnenburg en rond Utrecht CS, in de Drutense Waarden en als bijzondere kans de doorontwikkeling van het Utrechtse science park.

Waterbeheer en nieuwe overloopgebieden staan in Rivierenland soms op gespannen voet met bedrijvigheid en bedrijfsinvesteringen. Wij zullen blijvend aandacht vragen voor ondernemersbelangen in deze gebieden.

Tenslotte zullen wij ruimte voor nieuwe bedrijvigheid in vrijkomende agrarische gebouwen blijven bepleiten.

Bedrijventerrein Overvecht

een icoon voor de regio

Bedrijventerrein Overvecht in Utrecht heeft te maken met hardnekkige leegstand en dreigende verloedering. Sinds kort werken Ondernemers Vereniging Overvecht, gemeente Utrecht en de KvK Midden-Nederland samen om de problemen aan te pakken en het gebied te vernieuwen. Nieuw is dat er op het terrein ook scholen, sportvoorzieningen en enkele woningen worden gebouwd, waardoor het gebied verschillende functies krijgt. Deze moeten wél de economische functie van het gebied versterken. Voorop staat dat bedrijventerrein Overvecht een zogeheten

modern gemengd bedrijventerrein blijft voor aan de stad gebonden bedrijven, zoals kleine groothandelsbedrijven en installatiebedrijven. De ondernemers, de gemeente en de KvK Midden-Nederland willen het bedrijventerrein tot een icoon van de wijk maken. Een plek om trots op te zijn. De ondernemers zijn vanaf het begin betrokken bij de plannen. Samen met de gemeente en de KvK slaan ze nieuwe wegen in en zoeken ze naar een samenspel van werken, leren, wonen, integratie en veiligheid.

Opwaarderen weginfrastructuur
Benutten Randstadspoor
HSL-Oost en Utrecht-Breda
Bereikbaarheid steden en centra
Mobiliteitsmanagement

Bereikbaarheid

Een kaart met ondernemerswensen bevat, zeker in Midden-Nederland, ook altijd een overzicht van bereikbaarheidsknelpunten. Positief is dat aan veel verbeteringen al wordt gewerkt. Aan de A2, aan de provinciale wegen, aan de toegang tot de stad Utrecht en aan het openbaar vervoer. Nadeel is dat dit tijdelijk veel overlast geeft, waarover het bedrijfsleven goed

moet worden geïnformeerd. Veel goede infraplannen lopen vertraging op door moeizame procedures en steeds weer nieuwe nut- en noodzaakdiscussies. Wij willen dat voorkomen!

Inmiddels is de opwaardering van de Noordelijke Rondweg in Utrecht echt heel urgent. Ook het anticiperen op het vollopen van de A27 en de A15 is nú nodig. En daarom ondernemen wij actie: met private partijen en de overheid gaan we bekijken of nieuwe publiek-private financieringsvormen mogelijk zijn. In het openbaar vervoersysteem ondernemen we actie om wat te doen aan twee ontbrekende schakels: de HSL-Oost en de spoorlijn Utrecht-Breda. En het Randstadspoor, dat nu wordt aangelegd, moet zo spoedig mogelijk hét dragende OV-systeem rond Utrecht worden.

Wij begrijpen dat de luchtkwaliteit beter moet, met name in de stad Utrecht. Maar dat mag er niet toe leiden dat bedrijven voor leveranciers en klanten steeds moeilijker bereikbaar worden.

Ook zullen wij ons nader beraden op de voor- en nadelen van het doortrekken van de A30 naar de A15.

En natuurlijk maken wij ons sterk voor goede bereikbaarheid van bedrijventerreinen, stads- en dorpscentra en winkelconcentraties. Minder knelpunten en waar mogelijk opwaardering van het onderliggend wegennet blijven belangrijk (N201, N320, N225). Beperking van onnodige automobilititeit in de spits – het zogenaamde mobiliteitsmanagement – blijft voor ons een aandachtspunt.

Praktisch

Tweede Vechtbrug in Breukelen

Al enige tijd proberen ondernemers in Breukelen een tweede brug over de Vecht te krijgen. De huidige brug is te smal en stuurt doorgaand verkeer dwars door het historische centrum van het dorp. Met een tweede brug over de Vecht wordt het centrum aantrekkelijker en worden de bedrijven op de oostelijke oever beter bereikbaar. De KvK Midden-Nederland heeft zich namens de

pleitbezorgers van de brug direct tot de gemeente Breukelen gewend. Hierop heeft de gemeente besloten de kwestie nader te onderzoeken. De nieuwe brug is in Breukelen een emotioneel onderwerp waarover het laatste woord nog niet is gezegd. De KvK zal zich samen met de ondernemers hard blijven maken voor de tweede brug over de Vecht.

Partner in de ondernemersdroom
Nieuwe netwerken faciliteren
Steun aan snelle groeiers MKB
Programma voor ZZP'ers
Ondernemen in probleemwijken
Deregulering

Ondernemerschap

Wij willen dé partner zijn voor ondernemers die hun vaardigheden willen verbeteren en voor starters die hun ondernemersdroom willen waarmaken. Onze voorlichting over bijvoorbeeld startend ondernemerschap, regels, im- en export of marktkansen moet top zijn. Extra aandacht geven we aan de informatievoorziening voor het groeiend aantal ZZP'ers en aan het ondersteunen van snelle groeiers in het MKB. ZZP'ers en het

MKB zijn al grote gebruikers van onze handelsregisterinformatie. Een belangrijk deel van onze voorlichting is op deze categorieën gericht en wij bepleiten meer mogelijkheden voor bedrijf aan huis. Naast deze informatie en voorlichting ondersteunen we deze groepen bij het ontwikkelen van nieuwe netwerken. Wij steken energie in nieuw en bestaand ondernemerschap in probleemwijken. En wij zullen met VNO-NCW en MKB-Nederland aandacht blijven vragen voor onnodig beperkende overheidsregels, onder meer in aanbestedingsprocedures.

Tenslotte blijft hulp bij het versterken van de lokale organisatiegraad van ondernemers voor ons en voor VNO-NCW en MKB-Nederland een belangrijk aandachtspunt.

Ga Ondernemen GO brengt ondernemerschap dichterbij

Tot voor kort was het zelfstandig ondernemerschap een niet voor de hand liggende carrièrestap. Om ondernemerschap op een positieve manier onder de aandacht te brengen, startte de KvK Utrecht (nu: Midden-Nederland) in 2006 het programma GO (Ga Ondernemen). Mensen die wilden ruiken aan het zelfstandig ondernemerschap namen deel aan workshops om te ontdekken of het beginnen van een eigen bedrijf iets voor ze was, om twijfels onder ogen te zien en om te zetten in concrete acties. Samen

met enkele Utrechtse onderwijsinstellingen organiseerde GO een Startersdag in het klein, genaamd StartUp. Een unieke samenwerking in de stad Utrecht! Met de 'Verkiezing Beste Vrijmarktverkoper van de stad Utrecht' heeft GO op een ludieke manier laten zien dat ondernemen dichterbij is dan veel mensen denken. Aan de activiteiten van GO hebben ruim duizend mensen deelgenomen. De website www.gaondernemen.nl is daarnaast voor vele duizenden mensen een bron van informatie geweest.

Projecten met TFI en Innovatie
Convenant Oost-Nederland
Innovatieve netwerken bouwen
Science Park Utrecht

Innovatie

Nieuwe producten, productiemethoden en nieuwe product-marktcombinaties: deze innovaties zullen primair vanuit bedrijven zelf komen. Maar wij ondersteunen bedrijven daarbij wel met voorlichting over en hulp bij innovatie. Samen met de Taskforce Innovatie Regio Utrecht

én met de partners in het Innovatieconvenant Oost-Nederland gaan we in projecten en inspirerende netwerken de regionale innovatiekracht verder mobiliseren. En we willen met Universiteit, Hogeschool en gemeente Utrecht het Utrechtse Science Park tot een groot succes maken.

Taskforce Innovatie Regio Utrecht vernieuwing op de kaart gezet

Een impuls geven aan de economie in de regio Utrecht door ondernemers uit het midden- en kleinbedrijf te stimuleren hun product, dienst of proces te vernieuwen. Met dat doel richtten de KvK Utrecht (nu: Midden-Nederland), bedrijven, kennisinstellingen en overheden in 2005 de Taskforce Innovatie Regio Utrecht (TFI) op. In de afgelopen jaren is TFI er in geslaagd innovatie op de kaart te zetten. Te denken valt aan de oprichting van Protospace, een openbaar laboratorium, waar gebruikers ideeën kunnen omzetten naar concrete prototypes. TFI heeft daarnaast een belangrijke rol gespeeld in het op de kaart zetten van de gaming industrie in Utrecht, bijvoorbeeld met 'Uppgear', waarin

kennisinstellingen, de Universiteit Utrecht, de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht en de Hogeschool Utrecht samenwerken. Starters met vernieuwende business concepten kregen ondersteuning van Utrecht Innovatie Partner, een initiatief van de TFI en verschillende banken. De komende jaren wil TFI een toonaangevend en innovatief netwerk opzetten uit het bedrijfsleven en de onderzoekswereld om op die manier vernieuwende samenwerkingsverbanden en initiatieven te creëren. TFI zal daarbij de rol van programmamaker op zich nemen. Bedrijven ondersteunen bij hun vernieuwingsplannen zal daarnaast veel aandacht krijgen.

Imagocampagne MKB
Expertmeetings HRM
Ondernemerscolleges
Docentstages
Starterswoningen

Arbeidsmarkt

Voor veel bedrijven is het vinden van voldoende en juist gekwalificeerd personeel nog steeds een groot probleem. Hoewel de huidige economische ontwikkeling dit probleem tijdelijk minder groot lijkt te maken, is dit bij uitstek een kwestie van langere termijn. Als de economie weer aantrekt, moet de arbeidsmarkt daar klaar voor zijn. Zo

gaan we het imago van het MKB op de arbeidsmarkt indirect verbeteren met aanbevelingen uit jaarlijkse HRM expertmeetings. We zoeken ondernemers die in schoolbesturen zitting willen nemen. We gaan onderzoeken of ondernemers college kunnen én willen geven, zowel op het HBO als op universiteiten. En we gaan docentstages voor VMBO en MBO bij bedrijven helpen organiseren. Tenslotte gaan we ons sterk maken voor het bouwen van meer woningen voor met name starters – veel ondernemers noemen dat als een groot knelpunt.

BOA
••••• brug tussen onderwijs en
bedrijfsleven

Niet óver elkaar praten, maar mét elkaar. Dat zei Doekle Terpstra, voorzitter van de HBO raad, bij een bijeenkomst voor ondernemers en mensen uit het onderwijs en de overheid. “Het onderwijs en het bedrijfsleven weten te weinig van elkaar. Dat is opmerkelijk, want we hebben elkaar keihard nodig”, aldus Terpstra. Op de agenda stond ‘Bruggen Bouwen’, een initiatief van het Bureau Onderwijs en Arbeidsmarkt (BOA), waarbij medewerkers en directie-

leden van scholen en bedrijven bij elkaar stage lopen. Ondernemers staan voor de klas en docenten gaan het bedrijf in. BOA is door de KvK Midden-Nederland, gemeente Gorinchem, onderwijsinstellingen en VNO-NCW en MKB in het leven geroepen om onderwijs en arbeidsmarkt in Ablasserwaard en Vijfheerenlanden beter op elkaar te laten aansluiten. Eenzelfde organisatie hebben de KvK en andere organisaties in Rivierenland en de Vallei opgezet.

